

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบกลยุทธ์ในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นคว้าเอกสารข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแผนชุมชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 2.1 ประวัติจังหวัดสมุทรสงคราม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับแผนชุมชนและกระบวนการจัดทำแผนชุมชน
- 2.3 ตัวชี้วัดแผนชุมชนที่มีคุณภาพ
- 2.4 ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิด ทฤษฎี
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำราและผลงานวิจัย โดยแยกประเภทแต่ละหัวข้อดังนี้

2.1 ประวัติจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในประเทศไทย แต่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง ให้ความสำคัญต่อการนำนโยบายการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นความสำคัญของการบูรณาการ แผนงาน งบประมาณ การจัดทำระบบข้อมูลการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมทั้ง นายทศพร ศาสตร์ “อยู่ดี มีสุข ” มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญคือประชาชนในจังหวัดสมุทรสงครามอยู่อย่างมีความสุขมีความพอเพียงมีชีวิตเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืนอย่างแท้จริง

จังหวัดสมุทรสงครามเดิมชื่อ “แม่กลอง” และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อจาก แม่กลองเป็น “เมืองสมุทรสงคราม” ในระหว่าง พ.ศ.2265-2299 เป็นเมืองที่มีแม่น้ำแม่กลองเป็นสายใยชีวิตที่สำคัญซึ่งไหลผ่านพื้นที่อำเภอบางคนที อำเภอมัทพวา และไหลลงสู่ทะเลในพื้นที่อำเภอเมือง เป็นจังหวัดที่มีระบบนิเวศน์สามน้ำ คือมีทั้งน้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นเมืองอนุรักษ์วัฒนธรรมแหล่งใหญ่ของชาติ ถูกขนานนามให้เป็นดินแดนแห่งประวัติศาสตร์ เมืองแห่งราชินิกุล นอกจากนี้ ในจังหวัดสมุทรสงครามยังมีวัดเก่าแก่หลายแห่งที่สะท้อนรากลึกของความผูกพันระหว่างคนแม่กลองกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น จังหวัดสมุทรสงคราม มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ มีสิ่งที่น่าสนใจ ดึงดูดให้ผู้คนมาท่องเที่ยวมากมายทั้ง

คอนฮอยหลอด ตลาดน้ำอัมพวา ล่องเรือชมหิ่งห้อย ชมบ้านทรงไทย วิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ ตลาดรถไฟ อุทยาน ร.2 ดหลวงพ่อบ้านแหลม วัดจุฬามณี วัดบางกุ้ง (โบสถ์ปรกโพธิ์)วัดศรัทธาธรรม นอกจากนี้ ยังมีผลไม้และสินค้าที่หลากหลายเช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ น้ำตาลมะพร้าว น้ำปลา กะปิ เครื่องเบญจรงค์ ขนมไทย อาหารทะเลสด อาหารทะเลแปรรูป เกล็ดสมุทร และสินค้าอื่นๆ อีกมากมาย จังหวัดสมุทรสงครามมี 33 ตำบล 284 หมู่บ้าน(ในปี 2550 ดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 144 หมู่บ้านและปี 2551 จะดำเนินการอีก 140 หมู่บ้าน

จังหวัดสมุทรสงครามนั้นเป็นจังหวัดที่มีการปลูกต้นมะพร้าวมาตั้งแต่สมัยก่อน และจะนิยมกันทำน้ำตาลมะพร้าวกันมาก ในแต่ละครอบครัวจะยึดอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นอาชีพที่ทำมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย สืบทอดและเผยแพร่มาจนถึงพ่อแม่ ลูกหลานซึ่งปัจจุบันการทำอาชีพน้ำตาลมะพร้าวยังนิยมทำกันอยู่ แต่ก็เป็นส่วนน้อย เพราะเป็นอาชีพค่อนข้างอันตรายและมีความเสี่ยงในการตกลงมาจากต้นมะพร้าว เป็นอย่างมาก สมุทรสงคราม ถือว่าเป็นแหล่งผลิตน้ำตาลมะพร้าวที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุด โดยมีพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 47,247 ไร่ มีมูลค่าเกือบ 1,000 ล้านบาทต่อปี กระจายอยู่ใน 3 อำเภอโดยเฉพาะในเขตตำบลนางตะเคียน , ตาดใหญ่, คลองเงิน ในเขตอำเภอเมืองฯ , ตำบลบางนางลี่, สวนหลวง, วัดประดู่, ในเขตอำเภออัมพวา และตำบลบางกระบือ, จอมปลวก, ดอนมะโนรา บางพรหม ในเขตอำเภอบางคนที

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับแผนชุมชนและกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนได้ปรากฏขึ้นมาหลายศตวรรษแล้วชุมชนเป็นหน่วยทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับประชากร ในผลงานเขียนของนักปรัชญาการเมืองโบราณสมัยกรีก (Ancient Greek) ชื่อเพลโต (Plato) เรื่อง อุดมรัฐ (Republic) ชุมชนซึ่งเป็นรัฐในอุดมคติ เป็นสภาพของสังคมที่เลอเลิศและมีแต่ความผาสุกจากการที่ผู้ปกครองเป็นราชาปราชญ์ (Philosopher King) (วิรัช เตียวหงษา กุล, 2529 อ้างถึงในการุญ ไชยแขวง , 2541: 17) ส่วนในปัจจุบัน จิตจางค์ กิติกริต (2536 อ้างถึงในการุญ ไชยแขวง, 2541: 17) กล่าวไว้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน เป็นแนวความคิดที่ประกอบไปด้วยแนวความคิดในเชิงปรัชญาอุดมการณ์และวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี ความหมายของชุมชน ในทางสังคมวิทยา พิจารณาจากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2524 คำว่า ชุมชน (Community) หมายความว่า หมู่ชน หรือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นสังคม ขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วนสุวิทย์ ยิงวรพันธ์ (2512: 51) ชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วน หนึ่งของสังคมนั้น หรืออาศัยหลักความผูกพันหรือผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา และ วัฒนธรรมร่วมกันโดยอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ตลอดจนการมีผลประโยชน์ ในทางการบริการสังคมร่วมกัน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2536: 52) ให้ความหมายของชุมชนว่าเป็น การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน ในพื้นที่ที่มีขอบเขตแน่นอนหรือมีความผูกพันซึ่งกันและกันอันเป็นผลมาจากการมีกิจกรรม ทางการผลิตมีวิธีการผลิตที่เหมือนหรือใกล้เคียงกันหรือเกื้อกูลกันมีกิจกรรมทางสังคมและ วัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่มและเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อเดียวกันหรือใกล้เคียงกันและรวมกับความคิดทางการเมืองหรือมีกระบวนการใน การตัดสินใจร่วมกันในทัศนะของนักวิชาการต่างประเทศ ความเป็นชุมชน พิจารณาได้จาก องค์ประกอบ 3 ประการได้แก่ (1) นิเวศวิทยาชุมชน (Local Ecology) ซึ่งเน้นลักษณะของชุมชนที่ อยู่อาศัย (2) สังคมของ ชุมชน (Local Society) ซึ่งเน้นลักษณะชุมชนที่มีโครงสร้างแบบองค์รวม (Holistic Structure) เช่น กลุ่มคนหรือสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการร่วมหรือ ผลประโยชน์ร่วมของคนในชุมชน และ (3) การกระทำร่วมกันของบุคคล (Community Actions)

เป้าหมายของการจัดทำแผนชุมชน

วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (2546: 3) ได้ระบุเป้าหมายของการจัดทำแผนชุมชนไว้ว่า ไม่ได้อยู่ที่การได้แผนงานจัดทำเป็นเอกสารเล่ม ๆ แต่เป้าหมายของการจัดทำแผนชุมชนอยู่ที่การที่ คนในชุมชนได้มาร่วมกันคิดว่าทำอะไรชุมชนจึงจะสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการใช้ข้อมูลของ ชุมชน โดยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของชุมชน โดยทุนทางสังคมและทรัพยากรที่ชุมชน มีอยู่ มีการรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลของชุมชนมาวิเคราะห์ร่วมกัน อันทำให้ได้รู้ถึงสถานการณ์ โอกาส ข้อดีและศักยภาพของชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยมีข้อมูลชุมชนเป็น ฐานรองรับ และทำให้ชุมชนสามารถกำหนดแนวทางที่ชัดเจนออกมาได้ว่า การที่จะทำให้ชุมชน และท้องถิ่นพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่สภาพความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ใครจะต้องทำอะไร และจะมีการเชื่อมต่อกับภายนอกอย่างไร การจัดทำแผนชุมชนนั้น มีเป้าหมาย อยู่ที่ความต้องการให้สมาชิกที่มีอยู่หลากหลายใน ชุมชนได้มีโอกาส และได้มาร่วมคิดร่วมกันหาว่า จะทำอะไรชุมชนจะสามารถพึ่งตัวเองได้ มากกว่าที่จะพึ่งพาคนอื่น ซึ่งการที่ชุมชนจะรู้ว่าต้องพึ่ง ตัวเองได้นั้น จำเป็นต้องรู้และมีข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนในประการต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ตลอดจนจุดเด่นของชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพ ทางภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ บริการสาธารณะที่มีอยู่ในชุมชนจำนวน ประชากร การประกอบอาชีพ จำนวนและประเภทโรงงานร้านค้า กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนผู้รู้ใน ด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่

2) ปัญหาของชุมชน อาจแยกเป็นปัญหาระดับคน ปัญหาที่ต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไข ปัญหาที่ชุมชนแก้ได้เอง ปัญหาที่ต้องประสานความร่วมมือหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือบุคคลนอกชุมชน

3) ความมุ่งหวังของชาวบ้าน ที่มีต่อ ชุมชนว่าอยากจะเห็นชุมชนของตนเป็นอย่างไรใน อนาคต

4) แผนงาน มาตรการ และรายละเอียดการดำเนินงาน ตลอดจนผู้รับผิดชอบ ผู้ที่จะสนับสนุน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่เป็นจริง

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงการบูรณาการแผนชุมชน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจนการแก้ปัญหาและการพัฒนาโดยสมาชิกชุมชนเองไม่ได้หมายความว่า ต้องทำอะไรด้วยพลังของคนในชุมชนเองทั้งหมด จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีบางอย่างที่สมาชิกชุมชนทำเองไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนเช่นกัน แต่การขอความช่วยเหลือเช่นนี้ต้องไม่เป็นไปในลักษณะทำให้ชุมชนอ่อนแอลง ตรงข้ามต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น โดยก่อนที่จะขอให้หน่วยงานอื่นมาช่วยนั้นสมาชิกในชุมชนได้ผ่านการคิดร่วมกันทำงานร่วมกันแล้ว และขอความช่วยเหลือเฉพาะส่วนที่จะทำให้สมาชิกชุมชนมีความรู้มากขึ้น มีความสามารถแก้ปัญหาได้มากขึ้น และเป็นส่วนที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้นคำตอบ 3 เรื่องที่ได้รับผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกชุมชนจนสามารถดำเนินการได้ใน 3 แนวทาง คือ แบ่งงานกันทำภายในชุมชน ระดมทรัพยากรจากภายนอก และเสนอให้หน่วยงานภายนอกดำเนินการด้วยวิธีดังกล่าวนี้ ชุมชนสามารถผนึกพลังของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนเหล่านั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการพัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้อย่างเต็มศักยภาพที่มี เพื่อแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากปัญหาวิกฤตโดยยึดถือแผนงานของชุมชนฯ ด้านเป็นหลัก คือ

1. **แผนพึ่งตนเอง** เป็นแผนของกิจกรรมที่ชุมชนหรือกลุ่มองค์กรชุมชนสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน

2. **แผนความร่วมมือ** เป็นแผนของกิจกรรมที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้หากได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกชุมชน เช่น เงินทุนจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน และความช่วยเหลือด้านวิชาการจากทีมสนับสนุนการจัดทำแผนหรือแหล่งอื่น

3. **แผนการสนับสนุน** เป็นแผนของกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการที่ชุมชนจะสามารถแก้ไขปัญหาอันเกิดจากภาวะวิกฤตได้แต่อยู่นอกเหนือศักยภาพของชุมชนหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของชุมชนที่จะทำได้ การเขียนแผนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมีความจำเป็น เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน รวมทั้งเพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถดำเนินงาน และติดตามงานได้อย่างถูกต้อง โดยไม่มีแบบฟอร์มของแผนงานที่กำหนดโดยทางราชการ เพราะแผนที่กล่าวถึงกันอยู่นี้เป็นแผนของชุมชน ที่สมาชิกชุมชนร่วมกันคิดตัดสินใจกำหนดและเป็นผู้ใช้แบบฟอร์มอาจมีลักษณะง่าย ๆ ที่ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ที่สมาชิกเห็นว่าจำเป็นต้องเขียนไว้ เช่น จะทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร ใช้เงินเท่าไร ใครรับผิดชอบ จะติดตามความก้าวหน้าได้อย่างไรจะวัดความสำเร็จได้อย่างไร ความสำคัญของกิจกรรมอยู่ในลำดับที่เท่าไร การระดมพลังของชุมชนมาร่วมในการจัดทำแผนของชุมชน อาจจัดเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เวลา 2-3 วัน ซึ่งอาจมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.3 ตัวชี้วัดแผนชุมชนที่มีคุณภาพและนำไปใช้ประโยชน์

แผนชุมชนที่มีคุณภาพ

ตัวชี้วัดที่ 1 การใช้ข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนร้อยละ 70 ขึ้นไป

ตัวชี้วัดที่ 2 ตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านเข้าร่วมเวทีประชาคมจัดทำแผนชุมชนร้อยละ 70 ขึ้นไป

ตัวชี้วัดที่ 3 การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนตั้งแต่ต้น

ตัวชี้วัดที่ 4 มีแผนชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษรที่ใช้อ้างอิงได้โดยพิจารณาจากฐานข้อมูลการมีแผนเป็นรูปเล่ม

แผนชุมชนที่นำไปใช้ประโยชน์

ตัวชี้วัดที่ 5 มีกระบวนการชุมชนตามแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแผนงาน/โครงการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์อยุธยาดีมีสุข

ตัวชี้วัดที่ 6 มีกิจกรรมพึ่งตนเอง (ทำเอง) อย่างน้อยร้อยละ 30 ของกิจกรรมในแผนชุมชน และมีการนำไปปฏิบัติจริงร้อยละ 30 ของ (ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2552) ตารางที่ 2.2 เกณฑ์การประเมินแผนชุมชน (แผนชุมชนที่มีคุณภาพ)

ระดับ	เกณฑ์
ดีมาก (A)	ครบทั้ง 4 ตัวชี้วัด
ดี (B)	องค์ประกอบ 3 ใน 4 ตัวชี้วัด
พอใช้ (C)	องค์ประกอบน้อยกว่า 3 ใน 4

ตารางที่ 2.3 เกณฑ์การประเมินแผนชุมชน การนำไปใช้ประโยชน์

ระดับ	เกณฑ์
ดีมาก (A)	ผ่านครบ 6 ข้อ
ดี (B)	ผ่าน 5 ข้อ
พอใช้ (C)	ผ่าน 4 ข้อ

ขับเคลื่อนชุมชนด้วย 4P 4ฐาน ผ่านแผนชุมชน

P1 – People = พัฒนาคคน

- พัฒนาบุคลากรเพื่อการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชน
- จัดระเบียบแถวองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน
- กำหนดองค์กรเป้าหมายที่จะพัฒนา Product
- กำหนดกิจกรรมที่จะพัฒนา เช่น กลุ่มออมทรัพย์ อช./ผู้นำ อช., ผู้นำชุมชน เป็นต้น

- กำหนดกิจกรรมที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถของคน/องค์กร ในชุมชนเพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ ผู้วิถีการดำรงชีวิต ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- กำหนดอาชีพ (Product อัตลักษณ์) มีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน (วางแผนปัจจุบัน อนาคต ของชุมชน)
- จัดทำ 4 ฐานการเรียนรู้ชุมชนที่จะให้การศึกษาแก่ชุมชนแบบเรียนรู้ทำจริง

P2 – Place = พัฒนาพื้นที่

- กำหนดพื้นที่ ซึ่งเป้าอัตลักษณ์อันโดดเด่น (Market Position)
- พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่
- มีความปลอดภัย 5 ด้าน
 1. ปลอดภัยเสพย์คิด
 2. ปลอดภัยในทรัพย์สิน
 3. ปลอดภัยมลพิษ
 4. ปลอดภัยอบายมุข
 5. ปลอดภัยจากการซื้อสิทธิ์- ขายเสียง

P3 - Product = พัฒนาเศรษฐกิจ

- ค้นหาความโดดเด่นศักยภาพของชุมชน

(Market Position)

- พัฒนาอัตลักษณ์ (วิถีชีวิต, วัฒนธรรม)
- เป็นอาชีพ (ที่มาของรายได้)
- กิจกรรมเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ
- แปลงเป็น 4 ฐานการเรียนรู้

P4 –Planning = พัฒนาแผนชุมชน

เริ่มดำเนินการประชุมประชาคม

คณะทำงานฯ โดยการสนับสนุนของทีมงานนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์บัญชี รับ – จ่าย, ข้อมูล กชช. 2 ค, จปฐ. ซึ่งให้เห็นปัญหาและพิจารณาร่วมกันว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างไร นำกิจกรรมต่าง ๆ ตาม P-Product, P-Product, P-Place, P-People ลงในกล่อง 6x2 เศรษฐกิจพอเพียง และนำกล่อง เศรษฐกิจพอเพียง 6x2 ลงในกล่องแผน 5 แผนงาน ตามยุทธศาสตร์ อยู่ดี มีสุขพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม เห็นชอบ จัดทำร่าง “แผนชุมชน” โดยใช้ 4 P เป็นกลยุทธ์ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2552)

2.4 ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิด ทฤษฎี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่ปวงชนชาวไทยมาตลอดกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ เพื่อให้พสกนิกรได้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน มั่นคง และปลอดภัย ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานความหมาย ของ เศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า Sufficiency Economy ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 ในที่นี้เราฟังเขาถามว่าเศรษฐกิจพอเพียง จะแปลเป็นภาษาอังกฤษว่าอย่างไร ก็อยากจะตอบว่ามีแล้วในหนังสือ ไม่ใช่หนังสือตำราเศรษฐกิจ แต่เป็นหนังสือพระราชดำรัสที่ผู้ดุษฎีนำมาปรับปรุงให้ฟังได้ และแปลเป็นภาษาอังกฤษ เพราะคนที่ฟังภาษาไทยบางที่ไม่เข้าใจภาษาไทย ต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษ จึงได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และเน้นว่าเศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy โดยเขียนเป็นตัวหนาในหนังสือ แต่เนื่องจากคำว่า Sufficiency Economy เป็นคำที่เกิดมาจากความคิดใหม่ และเป็นทฤษฎีใหม่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงไม่มีปรากฏอยู่ในตำราเศรษฐศาสตร์ บางคนอาจยังสงสัยอยู่ว่า คำว่า Self-Sufficient Economy สามารถใช้แทนคำว่า Sufficiency Economy ได้หรือไม่ หากไม่ได้มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือใช้ได้เหมือนกันแล้วนั้น จะมีความคล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไร คำว่า Self-Sufficiency ตามพจนานุกรมมีความหมายว่า ความไม่ต้องพึ่งใคร และความไม่ต้องพึ่งใครในนิยามของพระองค์ท่าน นั่นคือ Self-Sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง (พระราชดำรัส วันที่ 4 ธันวาคม 2541) ดังนั้นเมื่อเดิมคำว่า Economy เป็น Self-Sufficient Economy แล้วนั้น จะหมายความว่าเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง คืออยู่ด้วยตัวเองได้อย่างไม่เดือดร้อน โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น แต่ทุกวันนี้ประเทศไทยเรายังเดือดร้อน ยังต้องพึ่งพาคนอื่นอยู่ แม้จะช่วยเหลือตัวเองได้ก็ตาม เพราะฉะนั้น Self-Sufficient Economy ซึ่งหมายถึงเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง จึงแตกต่างจาก Sufficiency Economy ซึ่งหมายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ที่ยังคงมีการพึ่งพากันและกันอยู่ ดังพระราชดำรัส วันที่ 23 ธันวาคม 2542 คือพอมีพอกินของตนเองนั้นไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ พัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยระหว่างหมู่บ้าน หรือระหว่าง จะเรียกว่าอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียง จึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้ว จะใช้ได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ โดยยึดแนวทางการพัฒนา โดยมีคน หรือ ประชาชน เป็นศูนย์กลางสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development ทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืน และ Sustainable Development นั้นได้มีการให้คำจำกัดความและอธิบายแนวคิดไว้หลายประการ UN Commission on Environment and Development ประกาศใช้คำว่า Sustainable Development และได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่สนองความต้องการ

ปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถ ในการที่จะสนองความต้องการของตนเอง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการนำวิชาต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการ ทุกขั้นตอน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานข้างต้น เป็นที่มาของ นิยาม " 3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านช่องทางต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ความ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข ความรู้ และ คุณธรรม ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสว่า "การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง" พระราชดำรัส "เศรษฐกิจแบบพอเพียง" พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลาง คำว่า ความพอเพียง นั้นหมายถึงความพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงยังสามารถมองได้ว่าเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตให้มีความสุข ที่จำเป็นต้องใช้ทั้ง ความรู้ ความเข้าใจ ผนวกกับคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาด และสามารถอยู่ได้ แม่นในสภาพที่มีการแข่งขัน และการไหลบ่าของโลกาภิวัต นำสู่ ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ของชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม

อภิชาติ พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคมได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น "ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง" ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า "คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น" การดำรงชีวิตอยู่ได้ จำเป็นที่จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญสี่ประการ ซึ่งได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งในโลกยุคทุนนิยมอย่างเช่นปัจจุบันนี้ ปัจจัยทั้งสี่นี้อาจ จะหามาได้ถ้าปราศจาก เงิน ซึ่งถือว่าเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการมาแต่มนานการได้มาซึ่งเงินนั้น จำเป็นที่บุคคลจะต้อง

ประกอบสัมมาอาชีพ แล้วนำเงินที่ได้มานั้น ไปแลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการดำรงชีวิตระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของ บุคคลนั้นโดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน (ปัจจัยเสริมในที่นี้เช่น ท้องเที่ยว ความบันเทิง เป็นต้น)สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝัง หรือสร้าง หรือกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิตในแง่เศรษฐกิจมหภาค ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงอาจจะทำให้ระดับการบริโภคโดยรวมลดลง ซึ่งเป็นไปได้เนื่องจากประชาชนจะไม่กู้หนี้ยืมสินเพื่อมาใช้จ่าย แต่อาจทำให้กำลังการใช้จ่ายสะท้อนภาพจริงของเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้จัดทำเว็บไซต์เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯเนื่องในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีและมีความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากกระแสการเงินของโลกทุนนิยมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการดำเนินชีวิตที่ทรุดโทรมลงไปอย่างรวดเร็ว คุณภาพชีวิตของประชาชนไทยจำนวนมากต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดและการปรับตัวนี้เองที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบสุขภาพของคนในประเทศอย่างมีอากที่จะหลีกเลี่ยงได้ จากสภาพปัญหาดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้น้อมนำเอาแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 มากำหนดเป็นปรัชญาหลักในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาประเทศในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จนมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) ที่ได้นำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างจริงจัง ซึ่งก็ส่งผลให้มีการน้อมนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์พัฒนาระบบสุขภาพของประชาชนคนไทยในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 10 โดยมุ่งพัฒนาระบบสุขภาพของประชาชนให้เป็น “ระบบสุขภาพพอเพียง” ภายใต้สังคม อยู่เย็นเป็นสุข ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักการที่ว่า “สุขภาพดีเป็นผลจาก สังคมที่ดี” (อ้างถึงในวิทยานิพนธ์ของสยาม พุเจริญ , 2551: 2-3) ทิศทางการพัฒนาประเทศใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการ เสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน”

ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนา คุณภาพคน เนื่องจาก “คน” เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการ พัฒนา ขณะเดียวกันเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการจึง จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจร่างกาย ความรู้และทักษะความสามารถ เพื่อให้เพียงพอทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง ด้วยจิตสำนึกในศีลธรรมและ “คุณธรรม” ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถตัดสินใจโดยใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ชื่อสัตย์ สุจริต อุดมขยันหมั่นเพียร อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติสุข ขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มี คุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็น ฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนนำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ในการสนองแนวพระราชดำริ “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” นั้นในส่วนของจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้นิยมนำปรัชญาดังกล่าวมาส่งเสริมให้แก่ราษฎรและเกษตรกร ใน บริเวณหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ที่รับผิดชอบ และในจำนวนหมู่บ้านภายใต้การนำปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง ไปปฏิบัตินั้นผู้วิจัยพบว่า ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอกยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรส่วน ใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน เพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งการดำรงชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้าน ตำบลแม่โป่งนั้นเป็นไปตามการดำเนินชีวิตตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง และทางหมู่บ้านยังได้มีเกษตรกรตัวอย่าง ปราชญ์ชุมชน และ ศูนย์การเรียนรู้ทาง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของ ประชาชนในหมู่บ้านตำบลแม่โป่ง อำเภอคอกยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนา ศักยภาพ ทั้งส่วนตนและส่วนรวม เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

2.3.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของนักคิดที่มีชื่อเสียงในสังคมไทย

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐศาสตร์ของประเวศ วะสี ที่ถือได้ว่าเป็นแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง อาจกล่าวได้ดังนี้ คือ เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือเหมือนกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐานและเศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทำนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม ธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจพื้นฐาน ไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วน แต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียง อันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม

3. มีความเป็นบูรณาการ คือ ไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรม การเกษตรสมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี

5. มีการจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง

เศรษฐกิจพอเพียงที่จริงนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรมเพราะหมายถึงวิถีชีวิตรวมตั้งแต่ความเชื่อ คุณค่า การประพฤติปฏิบัติร่วมกันถึงเศรษฐกิจ การศึกษาสุนทรียศาสตร์ขนบธรรมเนียมประเพณี การพออยู่พอกิน การพึ่งตนเอง ตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรม การนำชื่อเศรษฐกิจมาใช้เป็นเพียงเพื่อกระตุ้นความสนใจและให้ฟังดูมีพลังมากกว่าการพูดถึงวัฒนธรรม (ประเวศ วะสีและเอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544)

ในอีกทัศนะหนึ่งกล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงความพอเพียงในอย่างน้อยประการคือ

- 1.พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2.จิตใจพอเพียง
- 3.สิ่งแวดล้อมพอเพียง
- 4.ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
- 5.ปัญญาพอเพียง
- 6.อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง
- 7.มีความมั่นคงพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ ระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนความเห็นที่ชอบถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่คำนึงถึงเฉพาะแต่เงินตราอย่างเดียวเท่านั้น หากหมายรวมถึงเศรษฐกิจที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความเป็น อยู่ที่ดีแห่งจิตใจ ครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียงคือเศรษฐกิจที่เป็นองค์รวม คือเศรษฐกิจแห่งคุณภาพ และเศรษฐกิจแห่งศีลธรรม (ประเวศ วะสี, 2543)

สุเมธ ดันติเวชกุล (2544) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่าง ๆ เอาไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานตามอัตภาพ และที่สำคัญคือ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด

เศรษฐกิจพอเพียง มิได้จำกัดเฉพาะแต่ในส่วนของเกษตรกรหรือชาวนา ชาวนาเพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท เช่น ผู้ที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม แลบริษัทในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตของงานต้องขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากจะกู้ยืมก็ต้องกระทำตามความเหมาะสม ไม่ลงทุนจนเกินตัวโดยไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ต้องรู้จักใช้จ่าย ไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียวเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับได้ (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2544)

การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้น มีการปฏิบัติตามขั้นตอน ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้น คือ (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2544)

- 1.ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัดทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น
- 2.รวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สุวีถีการ การศึกษา สังคม และศาสนา
- 3.ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง คือ “พอ” “พอประมาณ” “พอดี” ไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องอยู่ในความ สุจริต และที่สำคัญ ยึดวิถีชีวิตไทยไว้ให้ได้ (สุเมธตันติเวชกุล, 2544)

นอกจากนี้ สุเมธ ตันติเวชกุล ยังได้แสดงถึงฐานคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียงไว้ดังนี้ คือ

- 1.ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 2.สร้าง “พลังทางสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
- 3.ยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน
- 4.ใช้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้าน เพศ วัยการศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
- 5.ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
- 6.วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต-แปรรูป-ขาย-บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชนและ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” โดยควรริเริ่มพัฒนา จากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศและระดับต่างประเทศ
- 7.พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพสูง” ของแต่ละเครือข่ายให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้ง ให้สถานศึกษา คูณาน และฝึกรอบรม (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2544)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน (2544) ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอมีพอกินซึ่งความพอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทราบบออธิบายความหมายในวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ณ ศาลาดุสิตาลัยว่า “คำว่าพอเพียงมีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตนเอง หรือความสามารถในการยืนบนขาของตนเองเพราะความพอเพียง หมายถึง การที่มีความพอ คือมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดนี้ มีความคิดว่าจะอะไรต้องเพียงพอ หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อาจจะเป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของ

หุรหฺร่าได้ แต่ว่่าต้อง ไม้เบียดเบียดคนอื่น ” ในที่ลุดพระองค้ได้ทรงสรุปรว่่า “เศรษฐกิจพอเพียงนี้ก็ แปลว่่า ความพอประมวณและควมมีเหตุผล”

ดั่งนั้น แนวคิดนี้มีความเป็นเหตุเป็นผลตามแนวพุทธธรรมนั้นคือ ซื่อตรงและไม่โลภอย่งมวค ซึ่งด่งกับควมมีเหตุผลตามแนวคิดตะวันตกที่เน้นประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง โดยเชื่อว่า ในที่ลุดเมื่อทุกคนค้ำนึ่งถึงประโยชน์ส่วนตน สังคมโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์ด้วย ทั้งหมดนี้เป็นการอธิบายควมมีเหตุผลแบบตะวันตก ความพอประมวณคือจุดที่ดีที่ลุด ซึ่งไม่จ้่าเป็นต้องเป็นจุดที่สูงที่สุดหรือต่ำลุด ภายได้สถานการณ้ใดสถานการณ้หนึ่ง (Optimization) โดยสรุปรว่่า ถ้่าหากจะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องประกอบด้วย การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือการใช้เทคโนโลยีมีราคาไม่แพงแต่ถูกหลักวิชา การที่ขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับควมสามารถในการบริหารจัดการ ไม้โลภเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก เน้นควมซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบกำไร ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค และไม้เอารัดเอาเปรียบแรงงานหรือลูกจ้าง และผู้จ้่าหน่วยวัดลุดคิเบ เน้นการกระจายควมเสี่ยงในแง่ของการมีผลิตภณ้ที่หลวคหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตและป้จจัยการผลิตได้ง่่าย เน้นการบริหารควมเสี่ยงต่ำ (Down side risk management) โดยเฉพาะอย่งยังไม่ก่อให้เกิดหนีจ้นเกินขีดควมสามารถในการจัดการและเน้นการตอบสนองควมต้องการของตลาดภายในท้องถิ่น ตลาดในภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศตามลำดับ การพิจารณาควมสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห่นว่่าเมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงก็จ้่าเป็นต้องเข้าใจว่่าเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจที่พัฒนามวคจากพุทธธรรมหรือคำสอนของพระพุทเจ้าเป็นพื้นฐนของวัฒนธรรมไทยซึ่งด่งกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เมื่อรวคควมคิดด่งกล่าวอยู่ในวัฒนธรรมไทยจึงมีความเป็นไปได้ที่จะกล่าวถึงควมสามารถในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะช่วยให้เห่นภาพการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะช่วยให้เห่นภาพการประยุกต์ใช้แนวคิดด่งกล่าวว่่าเป็นรูปธรรม ยังได้อธิบายถึงควมสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงและพุทธเศรษฐศาสตร์ ว่่าเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเนื้อแท้ก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” จากการใช้แนวคิดในเรื่องควมพอประมวณของเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงกับคำสอนของพระพุทเจ้าเรื่อง “ทางสายกลวง” ซึ่งเน้นการใช้ปัญญาเป็นป้จจัยที่สำคัญที่สุดในการผลิตพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งด่งกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เน้นทุนเป็นป้จจัยการผลิตหลัก โดยผลผลิตที่สำคัญของปัญญาก็คือ “ควมสุข หรือลดควมทุกข์ให้น้อยลง” และมีเป้าหมายลุดท้ายก็คือการบรรลุภาวะ “นิพพาน”

ดังนั้น หลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นความพอประมาณหรือทางสายกลาง จึงหมายถึง การบริโภคพอประมาณเพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่โลภมากเกินไปจน เกิดกิเลส แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในความหมาย ของการสร้างความสุขสูงสุด (Utility maximization) ตามกรอบแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ ตะวันตก ทั้งนี้เพราะถ้าพิจารณาจากมุมมองของพุทธเศรษฐศาสตร์ วัตถุประสงค์ หรือ Utility ใน ความหมายที่เข้าใจแบบพุทธ ก็คือ “กิเลส” การเน้นอรรถประโยชน์สูงสุดก็คือการเน้นการมี กิเลส หรือการสนองกิเลสให้มากที่สุด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจโลกที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน ด้านองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ในเรื่องความมีเหตุผลว่า ไม่สามารถนำแนวคิด ทางเศรษฐศาสตร์ในเรื่องความมีเหตุผลมาเทียบเคียงได้ โดยกล่าวว่า ข้อสมมติฐานที่ว่ามนุษย์มี เหตุผลเป็นข้อสมมติฐานที่ไม่ถูกต้อง เพราะในความเป็นจริงมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ หรือ อวิชชา ต่อเมื่อมนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ อวิชชาหรือความไม่รู้จะค่อยๆ ลดลงและเมื่อนั้นมนุษย์ก็จะมีเหตุผลมากขึ้นการตั้งข้อสมมติฐานว่า มนุษย์มีเหตุผล ซึ่งมีความหมาย อย่างแคบว่า มนุษย์ยอมทำทุกอย่างเพื่อมุ่งประโยชน์ของตัวเอง ถึงแม้จะเป็นความจริงเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ไม่ใช่ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของโลกได้

นอกจากนี้อภิรักษ์ พันธเสน (2544) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้เศรษฐกิจ พอเพียงเป็นแนวคิดเพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความ พอประมาณ เน้นความสมควรมันมีรากฐานความคิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจใน โลกปัจจุบันแต่เน้นความ พอประมาณ หรือทางสายกลางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับ ระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดีที่สุด เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลส คือความไม่รู้อันเรียกว่าอวิชชาและการดำรงอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาท

นอกจากนี้ยังได้แสดงทัศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวนั้น โดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” นั่นเอง และเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ง่ายต่อ การอธิบายให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่มี รากเหง้ามาจากพระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงเลือกแนวคิดดังกล่าวเพื่อง่ายต่อการสื่อสารกับพสก นิกรของพระองค์แต่ที่ไม่เน้นว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ ก็เพราะพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก จะต้องให้การทำนุบำรุงศาสนาในชาติทุกศาสนา ดังนั้น การใช้คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นคำ กลางที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้สำหรับศาสนิกชนในทุกศาสนา

สรุป เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่มุ่งให้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตที่พอดี พออยู่พอกิน พอใช้ ไม่ให้เดือดร้อนทั้งตัวเองและผู้อื่น โดยที่จะต้องสร้างพื้นฐานแก่ตัวเองให้ดีเสียก่อน ไม่มุ่งหวังความสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งอยู่ในทางสายกลางมีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต อดทน ขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตนเอง และดำรงชีวิตอย่าง คิด อยู่ ใช้ กิน อย่างมีเหตุมีผล อาศัยตนเป็นที่พึ่งแห่ง ตนพึ่งตนเอง ให้ ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในชุมชนและดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้อ (Dynamic Organism) ที่คืบรนไหลเคลื่อนไปเพื่อแสวงหาวัตถุ และเหตุการณ์มาตอบสนองต่อค้นหา หรือความอยากต่าง ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด และความอยากนี้เองที่ผลักดันให้มนุษย์ปรุงแต่งพฤติกรรมไป ได้ต่าง ๆ นา ๆ ต้มหาของมนุษย์ก็ยากที่จะกำหนดขอบเขตแน่นอนลงไปได้

แต่อย่างไรก็ตามขณะนี้ทุกคนพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแต่ก็ยังมีช่องว่างอยู่มาก ก่อนหน้านี้มีนักศึกษาได้เข้าไปทำวิจัยเรื่องความพอเพียงในองค์กรต่างๆ โดยเก็บข้อมูล 600 กว่าตัวอย่าง แบ่งความพอเพียงออกเป็น 3 ระดับ คือ 1.เข้าถึง 2.เข้าใจ 3.เป็นอย่างไรได้ ผลปรากฏว่าองค์กรที่ทำ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงดูเหมือนจะมีเยอะประมาณ 70-80% แต่ที่เข้าใจจริงๆ มีเพียง 20% และที่ พอจะหยิบมาเป็นตัวอย่างได้จริงๆ มีแค่ 2-3%เท่านั้น นั่นเป็นตัวเลขที่เกิดขึ้นในอดีต มาวันนี้ หลังจากที่รัฐบาลประกาศเดินหน้าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงชัดเจนเชื่อว่าทั้งประเทศน่าจะมีเศรษฐกิจ พอเพียงในระดับที่ปฏิบัติได้เพิ่มขึ้นสัก 5% ส่วนที่เข้าถึงจริงๆ คาดว่าตัวเลขน่าจะอยู่ที่ 20%และใน 1 ปี เชื่อว่าการเข้าถึงอาจจะเพิ่มขึ้นเป็น 40% การเข้าใจและปฏิบัติได้อาจจะยกระดับได้ถึง 10% หาก ทำได้เช่นนี้ การก้าวเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจพอเพียงในช่วง 1-2 ปีก็น่าจะความเป็นไปได้สูง (ประชาชาติธุรกิจ วันที่ 27/11/2549)

อภิชัย พันธเสน (2551) จากการสัมภาษณ์ประชาชาติธุรกิจ กล่าวว่า เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องเน้น 2 เรื่อง เรียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความรู้กับคุณธรรม ความรู้ ประกอบด้วยรู้จริง รอบ ครอบ ระมัดระวัง รู้จริง ซึ่งในความหมายก็คือปัญญา ปัญญาความหมาย คือ ความสามารถในการ เข้าใจ ทุกสิ่ง ทุกอย่างตามธรรมชาติ ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าบางที่ตัวเราเองก็บิดเบือนข้อเท็จจริง ตลอดเวลา เลือกว่าจะรับรู้เฉพาะสิ่งที่ชอบ ส่วนสิ่งที่ไม่ชอบก็จะไม่รับรู้ ความรู้จริงในแง่ของ เศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถทำอะไรได้จริงตามนั้น ในความหมายของคำว่ารู้ คือ ปัญญาที่ถูก ควบคุมโดยสติ ถ้าปัญญาไม่ถูกควบคุมโดยสติอาจจะทำอะไรก็ได้ที่ไม่รอบคอบ ถ้าหากว่าคนไม่มี สติปัญญาก็จะไม่มีคุณธรรม

เพราะฉะนั้นความรู้จะทำให้เกิดคุณธรรมคนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็น วิธีการที่จะทำให้ชีวิตอยู่ได้ คือการมีภูมิคุ้มกัน แต่จริงๆ แล้วเศรษฐกิจพอเพียงนั้นหมายถึง ทางสาย กลางประกอบด้วยความมีเหตุมีผล ความพอประมาณ เป็นวิธีที่ที่จะทำให้ชีวิตไม่เดือดร้อน ดังนั้น การที่จะมีภูมิคุ้มกัน ได้จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการพึ่งตนเองของแต่ละคนว่ามีมากน้อยแค่ไหน

โดยปกติคนทุกคนจะพึ่งตนเองได้ก็ต่อเมื่อสามารถดำเนินชีวิตได้โดยที่ไม่กินทุน กิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ที่กินทุนจะไม่มีควมยั่งยืน ซึ่งทุนในวิชาเศรษฐศาสตร์มีทั้งหมด 4 ทุน คือ ทุนมนุษย์ ทุนทางกายภาพ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนสิ่งแวดล้อม

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยและพัฒนาข้อมูลเศรษฐกิจระดับอำเภอ วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ถอดบทเรียนจากการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนจากแกนนำชุมชนที่ผ่านการจัดทำแผนชุมชนจากเวที 4 ภาค พบว่า

- 1) แผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้หลายคนได้มาร่วมคิด และทำให้มองเห็นปัญหาและทางออกได้หลากหลายโดยทุกคนมีส่วนร่วม
- 2) สมาชิกในชุมชนตื่นตัวที่จะจัดการกับชุมชนของตนเอง พึ่งตนเองก่อนที่จะคิดถึงคนอื่นหรือหน่วยงานอื่น
- 3) การได้พบปะพูดคุยกัน ช่วยสร้างความรักความเข้าใจระหว่างกันให้เกิดขึ้น
- 4) การจัดทำแผนชุมชนช่วยให้ชุมชนได้รู้จักตนเองอย่างชัดเจน โดยเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นเห็นทั้งศักยภาพและทุนที่เป็นตัวเงิน และทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทุนทางสังคม ผู้คนเกิดจิตใจพร้อมที่จะทุ่มเททำงานเพื่อชุมชนของตนเอง ซึ่งทุนเหล่านี้ในวันจะมีความสำคัญอันนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ได้อย่างแท้จริง
- 5) แผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่ร้อยรัดให้สมาชิกในชุมชนได้มารวมตัวกันอันนำไปสู่ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง การรวมตัวกันนี้สามารถขยายแนวร่วมออกได้อย่างกว้างขวาง โดยการทำแผนร่วมกัน เชื่อมโยงแผนเข้าด้วยกัน จากแผนชุมชนเป็นแผนตำบล ศูนย์แผนจังหวัดและแผนภาคในที่สุด
- 6) การทำแผนชุมชนทำให้ชุมชนรู้จักการจัดการ โดยเฉพาะการทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ ได้รู้ว่าการทำงานร่วมกันต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจมากกว่าการทำงานคนเดียว องค์ความรู้ในเรื่องนี้ชุมชนเป็นต้นแบบที่ได้ทำเรื่องชุมชนมาก่อน สามารถที่จะใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญให้แก่ชุมชนอื่นที่สนใจได้
- 7) การจัดทำแผนชุมชน เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

อนุพงษ์ วาวงศ์มูล (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ” พบว่าโครงการส่งเสริมการใช้น้ำตามทฤษฎีใหม่ สามารถสนองแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ได้ ทั้งในขั้นมีอยู่-มีกิน และเพิ่มรายได้-ลดรายจ่าย ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจพบว่า คราวเรือนใน

สมาชิกของจังหวัดเชียงรายและแพร่ มีรายได้อันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมแบบผสมผสานสูงกว่า 99,732 บาท ต่อปี ซึ่งเป็นรายได้โดยเฉลี่ยของเกษตรกรในชนบท และในด้านการลดรายจ่ายในครัวเรือนพบว่า สมาชิกได้รับวิโคผลผลิตที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมฯ คิดเป็นมูลค่าปีละประมาณ 26,958.89 บาท และ 36,107.39 บาท ตามลำดับ สุดท้ายด้านสังคม พบว่าได้สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้น 3 จังหวัด คือ เชียงราย แพร่ และศรีสะเกษ

ชัยศ อิ่มสุวรรณ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน เป็นปัญหาที่เกิดปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้ชุมชนในฐานะระบบสังคมเสียคุณภาพ โครงการการศึกษาชุมชนได้ถูกนำมาใช้เป็นวิถีทางในการแก้ปัญหา โครงการดังกล่าวเสริมสร้างบูรณาการในชุมชน โดยการให้มีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการ เป้าหมายของโครงการคือการแก้ปัญหาชุมชน และมุ่งหมายให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการ 2. รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบอิงชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรูปแบบอิงสถาบันซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่มรูปแบบที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐานรูปแบบนี้ เน้นความคิดการพึ่งตนเองการมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาภายในชุมชน โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยชุมชนเองและมีเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของสมาชิกเพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนรูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่มเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขตความสามารถของชุมชนการแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้นว่า องค์กรระหว่างประเทศหน่วยงานรัฐ หรือ โครงการในพระราชดำริอย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการศึกษาในโครงการดังกล่าว มีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของสมาชิกเพื่อให้แก้ปัญหาของชุมชนได้เองเช่นกัน

สยาม พุเจริญ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลคุณภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่าการดูแลคุณภาพของชุมชนบ้านงามเมือง เป็นกระบวนการจัดการด้านสุขภาพบนพื้นฐานการพึ่งตนเองภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนกล่าวคือ เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ประสบกับปัญหาโรคเรื้อน ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมอย่างรุนแรง ส่งผลให้ชุมชนต้องแก้ไขปัญหาคูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเองอย่างสูง โดยฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพ ชุมชนได้อาศัยคุณธรรมหลักคำสอนของศาสนาซึ่งเป็นระบบคุณค่าของชุมชนที่เน้นหนักในเรื่องความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งสูงสุด อันเป็นการผสมผสานกันระหว่างหลักคำสอนของศาสนาคริสต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนซึ่งเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม

และจิตวิญญาณ ที่เชื่อมโยงกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน ก่อให้เกิดจิตสำนึกและความมุ่งมั่นที่จะรักษาสมดุลระหว่าง คนธรรมชาติ และพระเจ้า เพื่อการมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นฐานในการดูแลสุขภาพ ซึ่งได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม องค์กร และทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นกลไกภายในที่ใช้ขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพ พร้อมกับส่งเสริมให้องค์กรภาครัฐองค์กรเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นกลไกภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน การจัดการในกระบวนการดูแลสุขภาพใช้การจัดการเรียนรู้การปรับตัว การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน การดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพใช้ยุทธวิธีที่หลากหลาย ภายใต้ระบบการผลิตและวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองของชุมชน อาทิเช่น การสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกในด้านการดูแลสุขภาพ โดยอาศัยการสื่อสารแบบชาวบ้าน การบริหารจัดการระบบสุขภาพโดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การเสริมสร้างให้องค์กรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดการสุขภาพของชุมชนในลักษณะของเครือข่ายภาคี และการดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพบนพื้นฐานสัมพันธ์ภาพที่ดีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งทุกยุทธวิธีล้วนแล้วแต่เป็นการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพโดยอาศัยระบบความสัมพันธ์ของชุมชน นอกจากนี้แล้วชุมชนยังได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการจัดการด้านสุขภาพมาปรับใช้ในการพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกภายนอกการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองจึงสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิตที่มีฐานคิดมาจากคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักคำสอนของแต่ละศาสนา มีอุดมการณ์ที่มุ่งรักษาดุลยภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม ภูมิปัญญา และศักยภาพของชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนา ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิต อันได้แก่ เศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การรักษาความสมดุลของชีวิต ตลอดจนถึงการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อตลอดเวลา

สกุลศักดิ์ อินหล้า (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนการพึ่งตนเองบ้านสวนสายลมจอย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายของกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ ส่วนมากมีร่างกายแข็งแรงตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรอินทรีย์ รู้สึกว่ามีสุขภาพแข็งแรงกว่าตอนที่ทำการเกษตรโดยใช้สารเคมี นอกจากนั้นยังมีโอกาสได้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวันคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์มีความสุขในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรแบบอินทรีย์และดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธ์ภาพทาง

สังคม ทั้งกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์และผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต่างอาศัยอยู่ในชุมชนแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เสมอคุณภาพชีวิตทางด้านสิ่งแวดล้อมถือว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับควันพิษจากการทำเฟอร์นิเจอร์กลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพร่างกายสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 70.6 รองลงมาได้แก่คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม และคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 68.0, 62.7 และ 57.5 ตามลำดับเมื่อแบ่งตามระดับคะแนนคุณภาพชีวิต 3 ระดับ พบว่ากลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่ร้อยละ 95.7 มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และมี ร้อยละ 4.3 ที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี สมบัติ และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ เศรษฐกิจพอเพียงกับการอยู่รอดของชุมชนชนบทไทย : กรณีศึกษาชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ” จากการศึกษาพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภคและการแจกจ่ายผลผลิตภายในชุมชน ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอกภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบเปิด โดยพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแบบพอประมาณและมีเหตุผลมีความพยายามลดความเสี่ยงจากเหตุการณ์ไม่อาจคาดหวังได้พร้อมพยายามสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ สำหรับการศึกษาถึงความสนใจไปที่หน่วยเศรษฐกิจสองระดับ คือ ระดับครอบครัวและระดับชุมชน ความพอเพียงทางเศรษฐกิจของหน่วยเศรษฐกิจทั้งสองระดับต่างมีความสัมพันธ์และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความพอเพียงทางเศรษฐกิจทั้งระดับครัวเรือนและชุมชนมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น

แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ได้แก่ ที่ดิน เงินทุน เทคโนโลยี ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเข้มแข็งขององค์กรระดับชุมชน การศึกษาวัฒนธรรมและความเชื่อ ความขยันหมั่นเพียรและความอดทนของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่ต่างมีหนี้สินและดิ้นรนเพื่อหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้พอเพียงจะมีลักษณะการประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ซึ่งในส่วนของครัวเรือนที่มีรายได้พอเพียงจะเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญเป็นของตนเอง โดยเฉพาะที่ดินและแรงงานที่พอเพียง สอดคล้องกับ สกล พรหมสิน (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลหงส์เจริญ อำเภอนาทม จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาสรุปว่าประชาชนตำบลหงส์เจริญ มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงใน 4 ด้านได้แก่ ปัจจัยสี่พอเพียง การศึกษาถ้วนทั่วครอบครัวเข้มแข็งและรายได้พอเพียง โดยการ อยู่ร่วมกันในระดับมากและเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านครอบครัวเข้มแข็งเป็นอันดับแรก รองลงมา ด้านปัจจัยสี่พอเพียง ด้านการศึกษาถ้วนทั่วและรายได้พอเพียงตามลำดับ

ภาวดี ศรีมุกดา (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นหัวหน้าครอบครัวในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมีค่าอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งทุกตัวชี้วัด 2. ตัวทำนายที่มีประสิทธิภาพในการทำนายแนวโน้ม การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น